

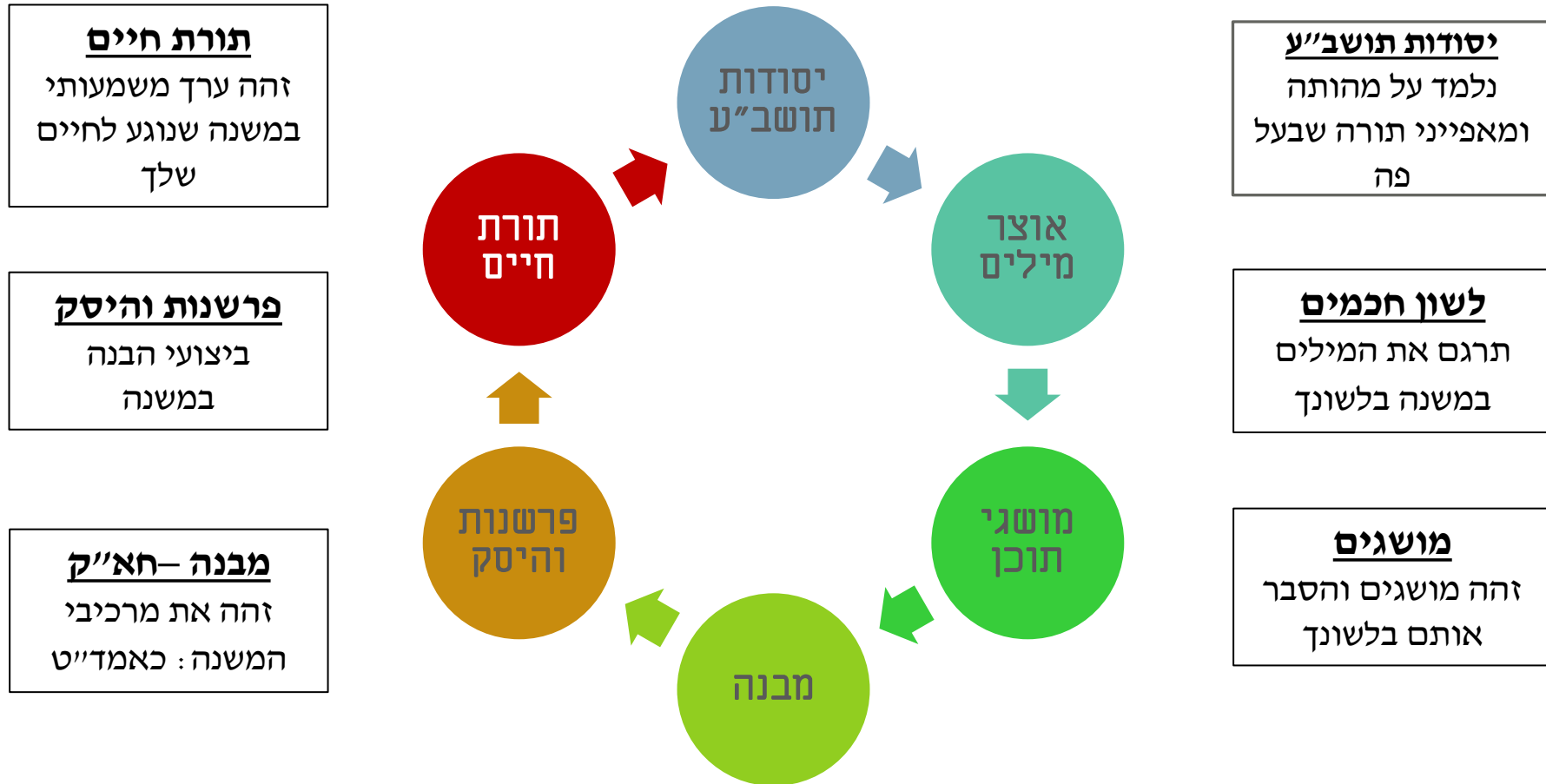
נושא ז

בין אדם לחברו

אלאסף שובל

איך נלמד נכון?

תלמיד יקר לפני שאנחנו צוללים לעולמם של התנאים
הקפד על ניתוח המשנה לפי 6 ביצועי הבנה שלפניך!

תלמידים יקרים!

בנושא שלפנינו נעסוק במבחר משניות מ'סדר נזיקין', מתוך מסכת בבא קמא (פרק ג משניות א-ג, ו) ומסכת בבא בתרא (פרק ב משניות ג, ז-ח), העוסקות בעניינים שבין אדם לחברו, זהירות והתנהלות ראויה ברשות הרבים ובמרחב הציבורי.

לפני שנתחיל את הלימוד – שאלה! בתקופת הקורונה משרד הבריאות הוציא הנחיות ברורות להתנהלות ברשות הרבים ובמרחב הציבורי, חובת עטיית מסכות כראוי, שמירת מרחק, חיטוי ואפילו סגירת בית כנסת!
מה דינו של אדם שאינו מקפיד על ההוראות?

מה המקור בתורה לאיסור להזיק?

אין פסוק מיוחד בתורה בו כתוב שאסור להזיק,
ובכל זאת פרשנים ופוסקים רבים חיפשו מקור
בתורה ממנו ניתן ללמוד על איסור עשיית נזק.

ספר המצוות לרמב"ם מצוות עשה רו

מצוות אהבת הריע

שצונו לאהוב קצתנו את קצתנו כמו שנאהב עצמנו. ושתהיה חמלתי ואהבתי לאחי, כחמלתי ואהבתי לעצמי, בממונו ובגופו, וכל מה שיהיה ברשותו אם ירצה אותו. וכל מה שארצה לעצמי ארצה לו כמוהו, וכל מה שאשנא לעצמי או למי שידבק בי אשנא לו כמוהו. והוא אמרו יתעלה: "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט, יח).

הסבירו את מצוות "ואהבת לרעך כמוך" לפי הרמב"ם

הסבירו איך נלמד את האיסור להזיק ממצוות אהבת הריע!

ספר החינוך מצוה רמג

הסבירו איך נלמד
את האיסור להזיק
ממצוות אהבת הריע!

מצוות אהבת הריע

לאהוב כל אחד מישראל אהבת נפש, כלומר שנחמול על ישראל ועל ממונו כמו שאדם חומל על עצמו וממונו, שנאמר "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט, יח).

ואמרו זכרונם לברכה "דעלך סני לחברך לא תעביד" [מה ששנוי עליך, לחברך לא תעשה] (שבת לא ע"א). ואמרו בספרי: "אמר רבי עקיבא: זה כלל גדול

בתורה". כלומר שהרבה מצוות שבתורה תלויין בכך. שהאוהב חבירו כנפשו,

לא יגנוב ממונו, ולא ינאף את אשתו, ולא יונהו בממון ולא בדברים, ולא יסיג

גבולו, ולא יזיק לו בשום צד. וכן כמה מצוות אחרות תלויות בזה, ידוע הדבר

לכל בן דעת.

פירוש
המצווה

תוצאה
מעשית של
המצווה

הראי"ה קוק

מוסר אביך, מידות – אהבה, א-ב

הסבירו מהו הקו המנחה לאהבת הבריות?

האהבה צריכה להיות מלאה בלב לכל. **אהבת כל המעשים** (=הברואים), היא קודמת לכל, אח"כ אהבת כל האדם, אחריה אהבת ישראל שהיא כוללת הכל, שעתידין ישראל לתקן את כל המעשים כולם. וכל אהבות אלה הם **אהבות מעשיות**, לאהוב אותם לעשות להם טובה ולגרום להם עילוי.

הסבירו את
המושגים

אהבת כל
המעשים

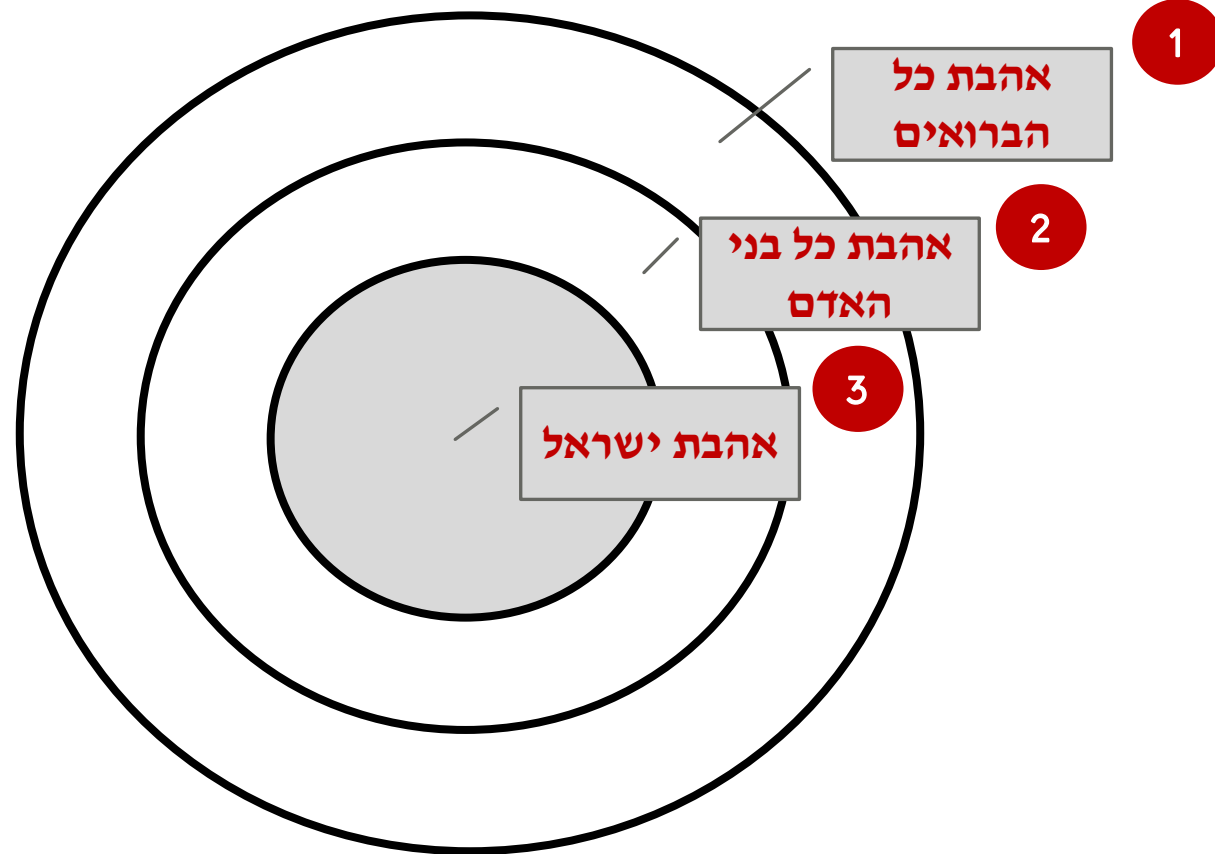
שימו להבדל
בניהם!

אהבות
מעשיות

מהו הקו המנחה לאהבת הבריות?

1. האהבה צריכה להיות מלאה בלב ל**כל**

2. וכל אהבות אלה הם **אהבות מעשיות** ... לעשות להם טובה

אז בואו נתבונן מה אנחנו עושים להרבות אהבה!?

תוספות בבא קמא דף כג,ג

1. מהו הקו הקובע לדרך התנהלותו של אדם על פי דברי תוס'?
2. שתפו במקרה להתנהלות זו.

יותר יש לאדם ליזהר עצמו

שלא יזיק אחרים, משלא יוזק.

אז לסיכום – מה למדנו?

- כשאדם אוהב את הבריות ורוצה בטובתם, בודאי שלא ירצה לגרום להם נזק, כדברי הרמב"ם והסבר ספר החינוך.
- הקו המנחה הוא אהבת הבריות, אהבת היצירה בכללה. יש לפעול ולעשות מעשים חיוביים למען הבריאה, ולא את ההיפך, כדברי הרב קוק.
- ועוד למדנו, מהו הקו המנחה להתנהלותו של כל אחד מאיתנו, עפ"י תוס'.
- לכן, אם האדם לא נזהר באופן התנהלותו במרחב הציבורי והוא גרם נזק לאחר, הוא חייב לשלם לו ולפצותו על כך. חכמים אף קבעו שיש לבצע פעולות שתמנענה נזק לזולת או לממונו.

מבוא קצר - נזקי "בור"

כתוב בתורה:
"וכי יפתח איש בור
או פי יכרה איש בר
ולא יכסנו ונפל שמה
שור או חמור: בעל
הבור ישלם פסח
ישיב לבעליו..."

אחד מ -
'ארבע אבות'
נזיקין' הוא
הבור.

מה התכונה של
בור? תחילתו
עשייתו לנזק.
התקלה עומדת
במקומה והעובר
עליו ניזוק

תולדות בור -
אבנו, סכינו
ומשאו [כד, חבית]
שהניחם ברשות
הרבים ונתקלו
בהם

מסכת בבא קמא פרק ג משנה א

המניח את הכד ברשות הרבים –

1. מקרה זה מתפצל לשני מקרים – מהם שני המקרים?
2. על מי מוטלת ה'אחריות' במקרה של נזק ומה הטעם?

הַמְנִיחַ אֶת הַכֵּד בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים

וְבָא אַחֲרָיו וְנִתְקַל בָּהּ וְשִׁבְרָהּ – פְּטוֹר.

מדוע הנתקל פטור? היה עליו להסתכל בדרך בה הוא הולך?

וְאִם הִזִּיק בָּהּ – בְּעַל הַחֲבִית חַיָּב בְּנִזְקוֹ.

מקרה א'

מקרה ב'

נארגן את המשנה בטבלת כאמד"ט

משימת
מבנה

הַמְנִיחַ אֶת הַפֶּד בְּרִשׁוֹת הָרַבִּים וְבֹא אַחַר וְנִתְקַל בָּהּ וְשָׁבְרָה,
פְּטוֹר. וְאִם הִזִּק בָּהּ, בַּעַל הַחֲבִית **תִּכָּב** בְּנִזְקוֹ.

טעם	דין	מקרה	אומר	כותרת

מסכת בבא קמא פרק ג משנה א

ביאור המשנה

הַמְנִיחַ אֶת הַכֹּד כְּגוֹן: שֶׁהִיא עֵיפָּה וְהַנִּיחַ לְנוּחַ בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים

וּבָא אַחֲרָיו וְנִתְקַל בָּהּ וְשִׁבְרָה – פְּטוֹר הַנִּתְקַל

מלשלם על מה ששבר, לפי שאין דרך בני אדם להתבונן בדרכים (שים לב זאת מחלוקת, נלמד בהמשך).

וְאִם הִזִּק בָּהּ הַנִּתְקַל –

בְּעַל הַחֲבִית הַכֹּד חַיֵּב בְּנִזְקוֹ וְאִפִּילוּ הַפְּקִיר אֶת הַחֲבִית, שְׁכַל

הַמְּפַקֵּיר אֶת נִזְקוֹ שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ רִשּׁוֹת מִתְחִלָּה לַעֲשׂוֹתוֹ, כֵּאִילוּ לֹא הַפְּקִירָן.

מי המזיק בכל מקרה

מקרה א'

מקרה ב'

המניח את הכד ברה"ר

תלמוד בבלי, בבא קמא דף כז, ב

הגמרא דנה בשאלה מדוע במקרה הראשון
האחריות איננה מוטלת על הנתקל אלא על בעל הכד?

שואלת
הגמרא

אמאי פטור? איבעי ליה לעיוני ומיזל!

[מדוע הנתקל פטור? היה עליו להסתכל בדרך בה הוא הולך!]

תשובת רב

אמרי דבי רב משמיה דרב [אמרו בבית המדרש של רב בשמו של רב]:
בממלא רשות הרבים כולה חביות.

תשובת
שמואל

שמואל אמר: באפילה שנו

תשובת רבי
יוחנן

רבי יוחנן אמר: בקרן זוית.

תשובת עולא

אמר ליה ר' אבא לרב אשי, הכי אמרי במערבא משמיה דר' עולא [כך אמרו במערב,
בארץ ישראל, בשמו של ר' עולא]: לפי שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים.

תרשים זרימה

מה דין 'נתקל'
והזיק?

לפי עולא
במערבא אמרי

לא נחשב
פושע

לכן הנתקל תמיד
פטור

לפי רב שמואל
ורבי יוחנן

נחשב פושע

לכן רק במקרה
מסוים הנתקל
פטור: בממלא
חביות, באפילה,
בקרון זוית

טבלת סיכום

מחלוקת אמוראים בדיון נתקל "פושע" או לא פושע?

- הגמרא דנה בשאלה מדוע במקרה הראשון במשנה האחריות איננה מוטלת על הנתקל אלא על בעל הכד. האם לא מוטל עליו להסתכל ולראות אם מונח חפץ כלשהוא בדרך בה הוא הולך ולהיזהר שלא להיתקל בו?
- שלושה אמוראים – רב, שמואל ורבי יוחנן מסבירים שאכן על ההולך להסתכל בדרך בה הוא הולך כדי לא לזיק לחפצים המונחים על הדרך, אך לפיהם מדובר במשנה במצבים מסוימים (אוקימתא) בהם הנתקל לא היה יכול להיזהר.
- האמורא **עולא** בשם אמוראי ארץ ישראל השיב אחרת לשאלת הגמרא. בתשובתו הוא שולל את ההנחה שעל אדם להסתכל בדרך בה הוא הולך.

מסכת בבא קמא פרק ג משנה ב

שופך מים ברשות הרבים ונזקים נוספים ברשות הרבים

כמה חלקים במשנה? מה המקרים? מה הדין בכל מקרה?
מה הטעם? ומאיזה דין הוא חייב?

השופך מים ברשות הרבים,
והזיק בהן אחר, **חייב בנזקו.**

רישא

1 המצניע את הקוץ, ואת הזכוכית,
3 והגודר את גדרו בקוצים,
4 וגדר שנפל לרשות הרבים,
והזיקו בהן אחרים, **חייב בנזקו.**

סיפא

נארגן את המשנה בטבלת כאמד"ט

משימת
מבנה

השופך מים ברשות הרבים, והזק בָּהוּ אחר, **חַיב בְּנִזְקוֹ**.
המְצַנֵּעַ אֶת הַקוֹץ, וְאֶת הַזְּכוּכִית, וְהַגּוֹדֵר אֶת גְּדָרוֹ בְּקוֹצִים,
וְגֵדֵר שֶׁנִּפְלַל לְרֵשׁוֹת הָרַבִּים, וְהַזֵּקוּ בָּהוּ אַחֲרַיִם, **חַיב בְּנִזְקוֹ**.

טעם	דין	מקרה	אומר	כותרת

מסכת בבא קמא פרק ג משנה ב

ביאור המשנה

מה
החידוש?

השופך מים ברשות הרבים אפילו ברשות, כגון בימות
הגשמים, והזיק בקוץ אחר, **חייב** השופך מים **בנזקו**
[הטעם] מדין נזקי בור.

המצניע את הקוץ, ואת הזכוכית ברשות הרבים, ולא
הצניעם כראוי והזיקו, והגודר את גדרו בקוצים – שעשה
גדר קוצים בינו ובין רשות הרבים והקוצים בולטים לרשות
הרבים, וגדר שנפל לרשות הרבים, והזיקו בקוץ אחרים,
הרי זה **חייב בנזקו**.

תלמוד בבלי, בבא קמא דף ל,א

א. הנהגת 'חסידים הראשונים'
ב. שלוש הדרכות במה להשקיע על מנת להתרגל לנהוג בחסידות

תנו רבנן: חסידים הראשונים היו מצניעים קוצותיהם וזכוכיותיהם בתוך שדותיהן ומעמיקים להן ג' טפחים, כדי שלא יעכב המחרישה.

רב ששת שדי להו בנורא [שרף את הקוצים באש]. רבא שדי להו בדגלת [זרק אותם לנהר דגלת - החידקל].

אמר רב יהודה: האי מאן דבעי למהוי חסידא [מי שרוצה לנהוג בחסידות], לקיים

מילי דנזיקין [יקיים ענייני נזיקין].

רבא אמר: מילי דאבות [ענייני אבות].

ואמרי לה: מילי דברכות [ענייני ברכות].

דוגמאות

מי נקרא חסיד?

1

2

3

הרב שמואל אליעזר ב"ר היודה הלוי איידלס, מהרש"א

חידושי אגדות בבא קמא דף ל עמוד א

המהרש"א, מסביר מהי 'חסידות'?

ובאלו תחומי חיים מעשי החסידות יבואו לידי ביטוי.

זהו שלושה
תחומים?

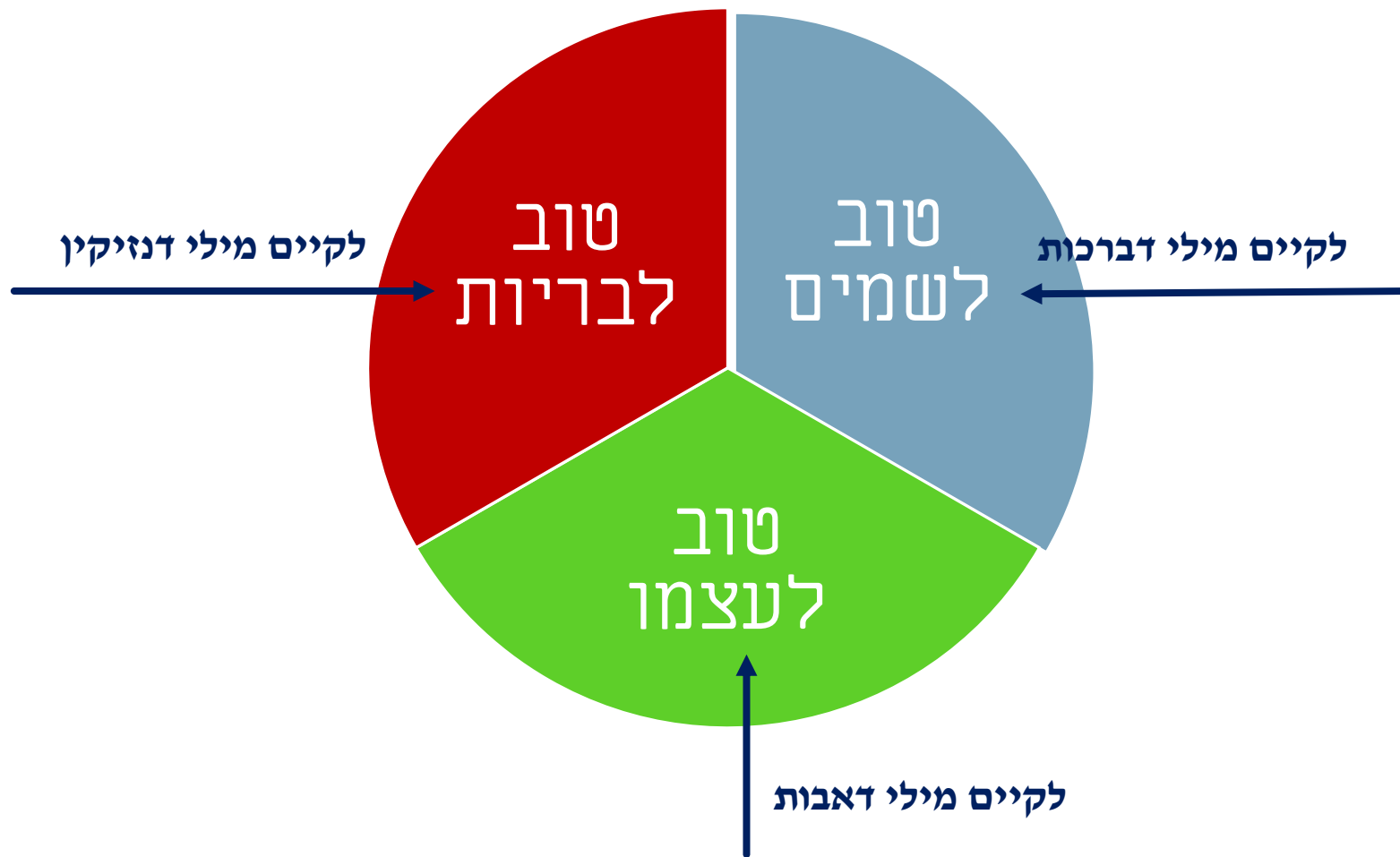
● חסיד נאמר על מי שעושה מעשיו על צד היותר טוב... ולפי שיש לאדם במעשיו הטובות ג' חלקים, דהיינו: טוב לשמים, וטוב לבריות, וטוב לעצמו. קאמר רב יהודה מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דנזיקין, דאז יכול לתקן מעשיו שיהיה טוב לבריות.

● ורבא קאמר דלקיים מילי דאבות דאז יתקן מעשיו שיהיה טוב לעצמו במדות.

● ואמרי לה דלקיים מילי דברכות דאז יתקן שיהיה טוב לשמים.

● וכל אחד מהני אמוראי נקט כל אחד מהני ג' מיני חלוקים במעשים טובים של אדם [= כל אחד מאותם האמוראים הצביע על אחד החלקים].

תרשים זרימה לזכרון 3 תחומים ב - 'חסיד'

מסכת בבא קמא פרק ג משנה ג

המוציא תבן וקש לרשות הרבים

שימו לב! מה המקרה? מה הדין? ומה הטעם?

1 **המוציא את תבנו ואת קשו לרשות הרבים לזבלים,**

והזיק בהן אחר, חייב בנזקו, וכל הקודם בהן זכה.

רבן שמעון בן גמליאל אומר:

כל המקלקליו ברשות הרבים והזיקו,

חייבין לשלם, וכל הקודם בהן זכה.

2 **ההופך את הגלל ברשות הרבים,**

והזיק בהן אחר, חייב בנזקו:

דעת תנא
קמא

דעת
רשב"ג

מסכת בבא קמא פרק ג משנה ג

המוציא תבן וקש לרשות הרבים

ביאור המשנה

המוציא את תבנו ואת קשו לרשות הרבים כדי שירקבו, ואחר כך ישתמש בהם לזבלים – לזבל בהם את שדותיו, והזק בָּהֶן אחר, חֵיב המוציא בַּנְזָקוֹ של ניזק, כדין בורו שהזיק. וְכָל הַקוֹדֵם בָּהֶן וּבֹא וּנְטֵלֵן זָכָה בהם. שקנסוהו חכמים והפקירם, כדי שלא יניחם ברשות הרבים

דעת תנא
קמא

רָבֵן שְׂמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל הַמְקַלְקֵלִין בְּרִשּׁוֹת הַרְבֵּים וּאֲפִילוּ עוֹשִׂים בְּרִשּׁוֹת וְהִזִּיקוּ, חֵיבִין לְשַׁלֵּם, וְאִם מוֹנְחִים שְׁלֵא בְּרִשּׁוֹת כָּל הַקוֹדֵם לזכות בָּהֶן זָכָה – שֶׁקִּנְסוּהוּ חֲכָמִים שְׁלֵא יִקְלַקֵּל אֶת רִשּׁוֹת הַרְבֵּים.

רשב"ג מוסיף
שהמוציא חייב
גם אם עשה
ברשות!

ההוֹפֵךְ אֶת הַגָּלָל צוֹאת בְּקֶר בְּרִשּׁוֹת הַרְבֵּים, שֶׁהַגָּלָל הוּא הַפְּקָר וְהַפְּכוּ כְּדֵי לזכות בו, וְהִזִּיק בָּהֶן אַחֵר, חֵיב בַּנְזָקוֹ שֶׁהוּאִיל וְהַתְּכוּוֹן לזכות בו הריהו שלן וחייב בנזקו:

שימו לב!
מדוע 'ההופך'
חייב בנזק?

תלמוד בבלי, בבא קמא דף נ,ב

מעשה בחסיד אחד

הציגו את הפגש והשיח בין בעל השדה לחסיד

תנו רבנן: לא יסקל אדם מרשותו לרשות הרבים.

מעשה באדם אחד שהיה מסקל מרשותו לרשות הרבים, ומצאו חסיד אחד.
אמר לו: ריקה [אדם ריק, טפש], מפני מה אתה מסקל מרשות שאינה שלך לרשות שלך! לגלג עליו.

לימים נצרך למכור שדהו, והיה מהלך באותו רשות הרבים ונכשל באותן אבנים.

אמר: יפה אמר לי אותו חסיד, מפני מה אתה מסקל מרשות שאינה שלך לרשות שלך.

פירוש רש"י מסכת בבא קמא דף נ עמוד ב

מרשות שאינה שלך - שמא אתה עתיד למוכרה.

לרשות שלך - רשות הרבים כל ימיו הוא שלו.

תלמוד בבלי, בבא קמא דף נ,ב

מעשה בחסיד אחד

ניתוח המעשה

מה המסר שלימד
החסיד את בעל
השדה?

מה אירע לבעל
השדה?

איך הגיב בעל
השדה? ומדוע?

מה אמר החסיד
לבעל השדה?

מה עשה בעל
השדה?

מה המסר שאנחנו לומדים ממעשה זה?

מה אנחנו לוקחים לעצמינו ממעשה זה?

מסכת בבא קמא פרק ג משנה ו

הליכה וריצה ברשות הרבים

הסבירו מה המקרים? מה הדין בכל מקרה?

1 שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ מִהַלְכִין בְּרִשׁוֹת הָרַבִּים,

2 אֶחָד רָץ וְאֶחָד מִהַלֵּךְ,

3 או שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם רָצִים,

וְהִזְיָקוֹ זֶה אֶת זֶה שְׁלֵא בְכוּוֹנָה - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין.

מה הטעם לפטור
במקרה ה-2 הרי
רק הוא רץ?

תלמוד בבלי, בבא קמא דף לב, א-ב

הגמרא מסבירה מתי נאמר הפטור
של אחד היה רץ או שניהם היו רצים?

אחד רץ ואחד מהלך – פטור. **במה דברים אמורים? בערב שבת בין השמשות.**
אבל בחול, אחד רץ ואחד מהלך – חייב.

מתי?

שניהם רצין, אפילו בחול - פטורין.

...בערב שבת בין השמשות - שהוא פטור, מפני שרץ ברשות.

מה הטעם?

בערב שבת מאי ברשות איכא? [איזה רשות יש לרוץ בערב שבת (בבין השמשות)]

כדר' חנינא, דאמר ר' חנינא: בואו ונצא לקראת כלה מלכתא. ואמרי לה: לקראת שבת כלה מלכתא.

רבי ינאי מתעטף, וקאי [ועומד] ואמר: בואי כלה, בואי כלה.

רבנו חננאל

מסכת בבא קמא דף לב,א

**רבנו חננאל מסביר באיזו "רשות" מדובר במילים
"מפני שרץ ברשות"**

מאי ברשות? פירוש ברשות מצוה כר' חנינא
דהוה מרקד ואזיל ואמר בואו ונצא לקראת כלה
ואמרי לה לקראת מלכה.

"רשות מצוה" – מאחר שמותר לרוץ בערב שבת לצורכי
מצווה – השבת, לכן הרץ שפגע יהיה פטור.

טבלת סיכום

שְׁנַיִם שָׁהוּ מְהַלְכִין בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים, אֶחָד רָץ וְאֶחָד מְהַלֵּךְ, או שָׁהוּ שְׁנֵיהֶם רָצִים, וְהִזִּיקוּ זֶה אֶת זֶה שְׁלֵא בְכוּנָה – שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין

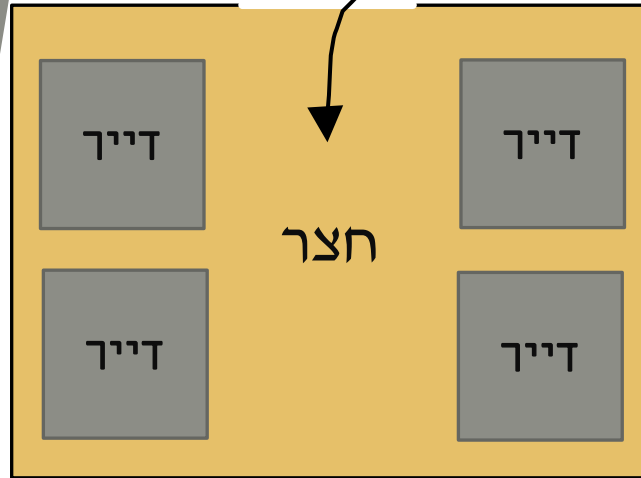
המקרה	הדין	הטעם
שְׁנַיִם שָׁהוּ מְהַלְכִין בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים וְהִזִּיקוּ זֶה אֶת זֶה		
אֶחָד רָץ וְאֶחָד מְהַלֵּךְ – בערב שבת בין השמשות והזיק לחברו		
אֶחָד רָץ וְאֶחָד מְהַלֵּךְ – ביום חול והזיק לחברו		
שְׁנֵיהֶם רָצִים ביום חול וְהִזִּיקוּ זֶה אֶת זֶה		

הקדמה קצרה

- בחלקו השני של הנושא 'בין אדם לחברו', נלמד משניות ממסכת בבא בתרא, תחילת המסכת עוסקת בדיני שותפים והלכות שכנים.
- המשניות מפרק שני במסכת עוסקות במגבלות המוטלות על אדם בנוגע לשימושים שונים בשטח ששייך לו. המסר של מגבלות אילו הוא שלמרות שהשטח שלו, על האדם להיות מודע להשלכות הסביבתיות של מעשיו, ולהימנע מפגיעה ישירה או עקיפה בשכניו או בסביבה כולה.

קצת ראליה

רשות הרבים

- בתקופה הקדומה, לא היו הבתים פתוחים לרחוב אלא לתוך חצר, שהייתה לרוב משותפת לכמה בתים, ודיירי הבתים השתמשו בחצר לתשמישיהם השונים. חצר כזאת הייתה שייכת לשני בעלי בתים או יותר, נקראת "חצר השותפים".

- וכן כתב רש"י בתחילת מסכת בבא בתרא: "ובתי שניהן פתוחין לתוכו וכל חצירות ששנו חכמים לפני הבתים הן ורוב תשמישן בחצר"

מסכת בבא בתרא פרק ב משנה ג

פתיחת חנויות ומסגרות חינוכיות בחצר

הסבר את המקרים? מה הדין? ומה הטעם?

חנות שבחצר, **יכול למחות בידו** ולומר לו: "איני יכול לישן מקול הנכנסין ומקול היוצאין".
אבל עושה כלים, יוצא ומוכר בתוך השוק,
אבל **אינו יכול למחות בידו** ולומר לו: "איני יכול לישן, לא מקול הפטיש, ולא מקול הרחיים, **ולא מקול התינוקות**".

זהו סתירה בין הרישא לסיפא!

רישא

באיזה נזק מדובר?

סיפא

מסכת בבא בתרא פרק ב משנה ג

פתיחת חנויות ומסגרות חינוכיות בחצר

ביאור המשנה

חֲנוּת שֶׁבְּחֶצֶר אחד מבני חצר רוצה לפתוח חנות בחצר - , **יָכוֹל** כל אחד מבני החצר **לְמַחֹת בְּיָדוֹ** וְלוֹמַר לוֹ : **אֵינִי יָכוֹל לִישֹׁן מִקּוֹל רַעַשׁ הַנִּכְנָסִין** ומקול היוצאין לחנות פתחת.

אָבֵל עוֹשֶׂה אדם בתוך ביתו **כִּלִּים** למכור , ויוצא ומוכר את הכלים בתוך השוק ולא בחצר , **אָבֵל אֵינּוּ יָכוֹל** אחד מבני החצר **לְמַחֹת בְּיָדוֹ** וְלוֹמַר לוֹ : **אֵינִי יָכוֹל לִישֹׁן** , לא מקול הפטיש שאתה עושה בו כלים , ולא מקול הַיְרֵחִים שאתה טוחן בהם , שכן דרך אדם רגיל לעשות מלאכתו בתוך ביתו , **וְלֹא מִקּוֹל הַתִּינוּקוֹת** אם הוא מלמד תורה , אין בני החצר יכולים לעכב בעדו מללמד , מפני שעוסק במצוות תלמוד תורה :

תלמוד בבלי, בבא בתרא דף כ,ב – דף כא,א

1. הגמרא מנמקת מדוע שונה הדין ברישא מאשר בסיפא
2. השתלשלות תקנת בתי הספר
3. מה חידש רבי יהושע בן גמלא?

מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא? [מדוע שונה הדין ברישא של המשנה מאשר בסיפא?]

שואלת
הגמרא

... אמר רבא: סיפא אתאן [הסיפא באה ללמד על] לתינוקות של בית רבן, ומתקנת יהושע בן גמלא (היה כהן גדול בסוף ימי בית שני) ואילך.

תשובת רבא

דאמר רב יהודה אמר רב: ברם זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו, שאלמלא הוא נשתכח תורה מישראל.

ביסוס
התשובה

שבתחלה, מי שיש לו **אב** - מלמדו תורה, מי שאין לו אב - לא היה למד תורה. מאי דרוש? "ולמדתם אותם" (דברים יא, יט) - ולמדתם אֲפֹם.

תלמוד בבלי, בבא בתרא דף כ,ב – דף כא,א

המשך השתלשלות תקנת בתי הספר
ותקנת רבי יהושע בן גמלא

2 התקינו שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים. מאי דרוש? "כי מציון תצא תורה" (ישעיהו ב, ג).

3 ועדיין מי שיש לו אב - היה מעלו ומלמדו, מי שאין לו אב - לא היה עולה ולמד.

התקינו שיהו מושיבין בכל פלך ופלך, ומכניסין אותן כבן ט"ז כבן י"ז, ומי שהיה רבו כועס עליו - מבעיט בו ויצא.

תקנת רבי יהושע בן גמלא

4 עד שבא יהושע בן גמלא ותיקן, שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר, ומכניסין אותן כבן שש כבן שבע.

הרב משה סופר, חתם סופר

בבא בתרא כא,א

מה החידוש בתקנת יהושע בן גמלא?
הקמת מסגרת חינוך היא חובה ציבורית

דכבר היו מלמדי תינוקת מימות עולם למי שיש לו אב... ולא הי' החיוב
מוטל על הציבור אלא על האב או על עצמו. מכל שכן ששום יחיד לא
התחייב לסבול ריבוי דרך וקול תינוקות והאב ימציא לבניו מקום שיפוייסו
השכני' לסבול. אך משתיקנו יהושע בן גמלא והוטל על הציבור, אם כן
הוא הדין על כל יחיד אפילו מי שאין לו בן, היטל חיובו של בן זה לסייעו
לאביו או להציבור להניחו לגור בשכונתו.

מסכת בבא בתרא פרק ב משנה ז

הרחקת עצים מהעיר

מה המקרה? מה הדין? ומה הטעם?

מרחיקין את האילן מן העיר עשרים וחמש אמה,

ובחרוב ובשקמה – חמשים אמה.

אבא שאול אומר:

כל אילן סרק – חמשים אמה.

מסכת בבא בתרא פרק ב משנה ז

הרחקת עצים מהעיר

ביאור המשנה

מִרְחִיקִין אֶת הָאֵילָן מִן קֶצֶה הָעֵיר עֶשְׂרִים וְחֲמִשׁ אַמָּה שֶׁכֵּן
נוי הוא לעיר כשיש מרחב פנוי לפניה, ובְּחָרוּב וּבְשִׁקְמָה שֶׁעֲנֻפֵיהֶם
מרובים, יש להרחיק – חֲמִשִּׁים אַמָּה. אֲבָא שְׂאוּל אוֹמֵר: כָּל
אֵילָן סָרְק שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה פִירוֹת – חֲמִשִּׁים אַמָּה.

שאלה

מדוע אסור לבעלי קרקעות הסמוכות לעיר
לטעת בשטחם עצי סרק??

רש"י

מסכת בבא בתרא דף כד עמוד ב

'מרחיקין את האילן מן העיר' –
בגמרא מפרש משום נויי העיר,
לפי שנוי לעיר כשיש מרחב פנוי
לפניה.

תלמוד בבלי

מסכת בבא בתרא דף כד,ב

מאי טעמא [מה הטעם שצריך להרחיק
את האילן מן העיר]?
אמר עולא: משום נויי העיר.

היכן נאמר דין
לפי דעתך?

הרב משה סופר, חתם סופר

מסכת בבא בתרא דף כד,ב

אמר עולא משום נוי. עיין רמב"ן...
דחוץ לארץ תינוול ותינוול. פירוש
והלואי יעזבו יושביה ויתיישבו
בארץ ישראל.

הרב משה בן נחמן, חידושי הרמב"ן

מסכת בבא בתרא דף כד,ב

... אמר עולא [בגמ' שם] דמשום נויי
העיר הוא, פשיטא ליה שאין תקנה זו
אלא בארץ ישראל. אבל בחוצה לארץ
אין מן הדין שיעכב ולא תקנו בה כלום,
הלואי שתינוול בפני יושביה... וכן כתב
רש"י ז"ל (בבא בתרא שם) הטעם שאין
זו תפארת ארץ ישראל, שמע מינה לא
אמרו דבר זה אלא בארץ ישראל.

מסכת בבא בתרא פרק ב משנה ח

מניעת נזק סביבתי

א. לפני שנבין את המשנה: אוצר מילים וקצת ראליה

מִרְחִיקִין גֵּרוֹן קָבוּעַ מִן הָעִיר חֲמֻשִּׁים אִמָּה.

לא יַעֲשֶׂה אָדָם גֵּרוֹן קָבוּעַ בְּתוֹךְ שָׂלוֹ,

אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ חֲמֻשִּׁים אִמָּה לְכָל רוּחַ.

וּמִרְחִיק מְנַטִּיעוֹתָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ וּמְנִירוֹ,

כְּדֵי שֶׁלֹּא יִזְיק.

גורן הוא מקום זריית ודישת התבואה בשדה. בשעת זריית החיטה המוץ עף ועלול להזיק לבני אדם, לעצים ולתבואה.

דין או טעם

מסכת בבא בתרא פרק ב משנה ח

מניעת נזק סביבתי

ב. כמה חלקים במשנה?

ג. מה המקרה? מה הדין? ומה הטעם?

מִרְחִיקוּ גֵּרוֹן קְבוּעַ מִן הָעִיר חֲמִשִּׁים אַמָּה.

לֹא יַעֲשֶׂה אָדָם גֵּרוֹן קְבוּעַ בְּתוֹךְ שָׂלוֹ,

אֲלֵא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ חֲמִשִּׁים אַמָּה לְכָל רוּחַ.

וּמִרְחִיק מִנְטִיעוֹתָיו שֶׁל חֵבְרוֹ וּמְנִירוֹ,

כְּדֵי שֶׁלֹּא יִזְיק.

מסכת בבא בתרא פרק ב משנה ח

מניעת נזק סביבתי

ד. ביאור המשנה

מִרְחִיקוּ גֵרֹן קְבוּעַ מִן הָעִיר חֲמִשִּׁים אַמָּה

מקרה + דין

מפני המוץ המזיק לבני העיר.

וכן לא יעשה אדם גֵרֹן קְבוּעַ בְּתוֹךְ שְׁלוֹ,

מקרה + דין

אַלֵּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ רְדִיּוֹם שֶׁל חֲמִשִּׁים אַמָּה לְכָל רוּחַ.

וּמִרְחִיק מְנַטִיעוֹתָיו שֶׁל חֵבְרוֹ וּמְנִירוֹ,

מקרה

מרחק של כָּדֵי שְׁלֹשׁ יָזֵיק.

דין

מדוע יש הבדל
בניסוח הדין?

רבינו אשר

שו"ת הרא"ש כלל קח סימן י

1. מדוע לעיתים כתבו חכמים שיעור עד היכן צריך להרחיק, ולעיתים כתבו באופן כללי "כדי שלא יזיק"?
2. מה יש ללמוד מכך שעל המזיק להרחיק את נזקו.

והמדקדק בפרק 'לא יחפור', דשיערו חכמים בכל דבר ודבר לפי מה שראוי להזיק. **והיכא** [והיכן] **שידוע** קצב וסכום [שיעור] עד היכן ראוי להזיק, כתבו השיעורים, **והיכא** [והיכן] **שאיך ידוע**, כתבו בכדי שלא יזיק. כדתנן: "ומרחיק מנטיעותיו של חברו ומנירו בכדי שלא יזיק". **כי "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום"** (משלי ג, יז), והקפידה תורה שלא יעשה אדם בתוך שלו דבר הגורם היזק לחברו.

התשובה

הלימוד